

Dane ze spisu z 1890 r.

Część II

(Österreichische Statistik, Band XXXII, Heft 3)

Lidia A. Zyblikiewicz

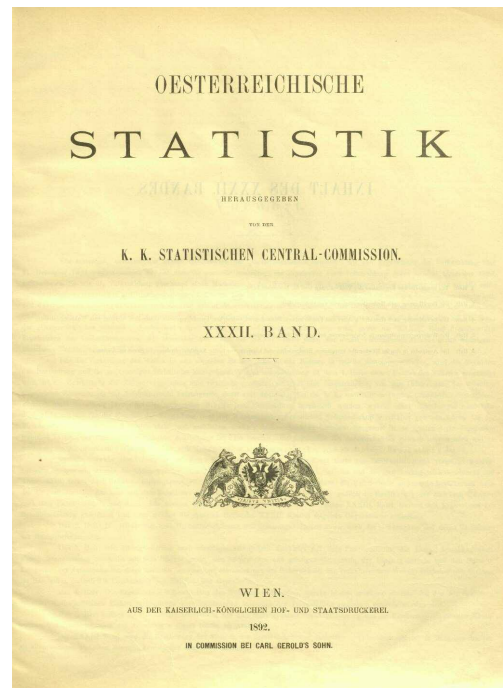
Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą "Narodowy Program Rozwoju Humanistyki" w latach 2015-2020. Projekt 1aH 150324 83.

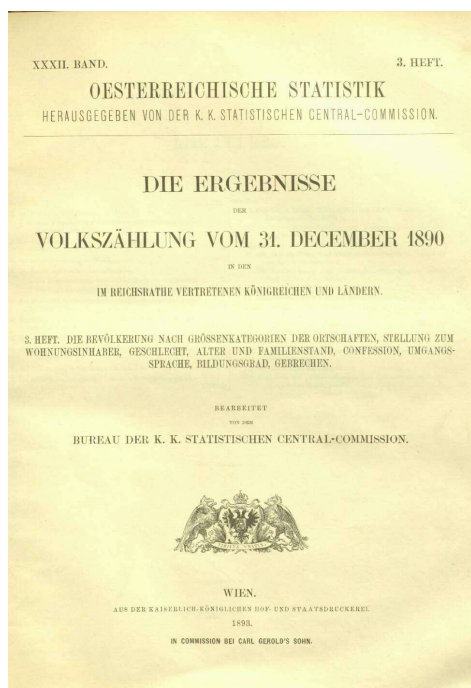
**NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI**

Oesterreichische Statistik
*herausgegeben von der K. K.
Statistischen Central-Commission.
XXXII. Band.*

(Statystyka austriacka
*opublikowana przez c.k. Centralną
Komisję Statystyczną.
Tom XXII.)*

Wyniki spisu z roku 1890 r. zostały opracowane i opublikowane przez utworzoną na podstawie ustawy z 31 stycznia 1863 r. Centralną Komisję Statystyczną (k.k. Statistischen Central-Commission). W 1892 r. ukazał się tom XXXII *Oesterreichische Statistik*, składający się z pięciu zeszytów, w 1894 r. – XXXIII. Band, złożony z trzynastu zeszytów.

*XXXII. Band, 3. Heft.
Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31.
December 1890 in den im Reichsrathe
Vertretenen Königreichen und Ländern.*

*3. Heft. Die Bevölkerung nach
Größenkategorien der Ortschaften, Stellung
zum Wohnungsinhaber, Geschlecht, Alter und
Familienstand, Confession, Umgangssprache,
Bildungsgrad, Gebrechen.*

*(Tom XXXII, 3. zeszyt
Wyniki powszechnego spisu ludności królestw
i krajów reprezentowanych w Radzie Państwa
z 31 grudnia 1890 r.*

*3. zeszyt. Populacja według kategorii wielkości
miejscowości, pozycji wobec właściciela
mieszkania, płci, wieku i stanu cywilnego,
wyznania, języka potocznego, poziomu
wykształcenia, niepełnosprawności.)*

Trzeci zeszyt tomu XXXII poświęcono omówieniu wyników spisu według powiatów, z uwzględnieniem płci, wieku, stanu cywilnego, wyznania, języka towarzyskiego, wykształcenia i ułomności. Część tych danych jest powtórzeniem liczb zamieszczonych w zeszytcie pierwszym tegoż tomu, ale część stanowi nowe informacje.

**Tabela I
(tom XXXII, z. 3.)**

Tabelle I. Ortschaften, Häuser, Wohnparteien und Einwohner nach Grössenkategorien der Ortschaften.																										
Länder, Städte, Bezirke	Bis 500 Einwohner				Über 500 bis 2000 Einwohner				Über 2000 bis 5000 Einwohner				Über 5000 bis 10.000 Einwohner			Über 10.000 Einwohner			Von je 100 hochgezählten Personen auf Ortschaften fallend							
	Anzahl der Ortschaften	be- wohnt	unbe- wohnt	Wohn- parteien	Anzahl der Ortschaften	be- wohnt	unbe- wohnt	Wohn- parteien	Anzahl der Ortschaften	be- wohnt	unbe- wohnt	Wohn- parteien	Anzahl der Ortschaften	be- wohnt	unbe- wohnt	Wohn- parteien	Anzahl der Ortschaften	be- wohnt	unbe- wohnt	Wohn- parteien	Ein- wohner	Ein- wohner	Ein- wohner			

**Tabela II.
(tom XXXII, z. 3.)**

Tabelle II. Die Geburtenverhältnisse nach Grössenkategorien der Ortschaften.																						
Länder	Anzahl in Ortschaften mit Einwohnern																					
	bis zu 500			über 500 - 2.000			über 2.000 - 5.000			über 5.000 - 10.000			über 10.000 - 20.000			über 20.000			In Summe			
Geboren	weiblich	weiblich	zusammen	weiblich	weiblich	zusammen	weiblich	weiblich	zusammen	weiblich	weiblich	zusammen	weiblich	weiblich	zusammen	weiblich	weiblich	zusammen	weiblich	weiblich	zusammen	

**Tabela III.
(tom XXXII, z. 3.)**

Tabelle III. Die sociale Gliederung der Wohnparteien.																
Länder	In Summe von															
	Geschlecht	Wohnungs- inhaber und deren Familien- angehörige	Affensarbeiter mit nur einem oder mehreren gelohnten Personen	Bedienten	Diener für häusliche oder persönliche Dienste	Landwirth- schaftliche Gesinde	Gewerbliches Gesinde	Sonstige an der Wohnung betheiligende Personen	Gärtner und Bauern	Lehr- und Erziehungsanstalten	Klöster und geistliche Stätten	Spitäler und Barmhäuser	Vereinegen- ansichten	Hilfsarbeiten und Stundendienste	Kasernen	sonstigen Anstalten

Tabela I. *Ortschaften, Häuser, Wohnparteien und Einwohner nach Grössenkategorien der Ortschaften (Miejscowości, domy, mieszkania i mieszkańcy według kategorii wielkości miejscowości)* powtarza informacje, które pojawiły się już wcześniej, podobnie tabela II. *Die Geburtenverhältnisse nach Grössenkategorien der Ortschaften (Wskaźniki urodzeń według liczby ludności w miejscowościach)*, choć w nieco innym ujęciu. Tabela III. *Die sociale Gliederung der Wohnparteien (Rozwarstwienie społeczne partii mieszkalnych)* z podziałem na płeć przedstawia – dla poszczególnych krajów monarchii – strukturę społeczną mieszkańców, począwszy od właścicieli mieszkań, przez najemców, nocujących, służbę domową, robotników rolnych, po pomocników handlowych i pozostałe osoby mieszkające, a następnie osoby mieszkające tymczasowo: lokatorów zajazdów i hoteli, uczniów, duchownych, pacjentów, dostawców, więźniów, skoszarowanych żołnierzy i pensjonariuszy pozostałych instytucji.

**Tabela IV
(tom XXXII, z. 3.)**

Schlesien.										Schlesien.										
Tabelle IV. Die Altersgliederung nach einzelnen Geburtsjahren in Verbindung mit dem Familienstande.										Tabelle IV. Die Altersgliederung nach einzelnen Geburtsjahren in Verbindung mit dem Familienstande.										
Geboren in den Jahren	Alter von Jahren	Männliches Geschlecht				Weibliches Geschlecht				Geboren in den Jahren	Alter von Jahren	Männliches Geschlecht				Weibliches Geschlecht				
		ledig	verheiratet	verwitwet, geschieden oder getrennt	Zusammen	ledig	verheiratet	verwitwet, geschieden oder getrennt	Zusammen			ledig	verheiratet	verwitwet, geschieden oder getrennt	Zusammen					

**Tabela V.
(tom XXXII, z. 3.)**

Galizien.																				
Tabelle V. Die Altersgliederung nach fünfjährigen Altersgruppen in Verbindung mit dem Familienstande.																				
Geboren in den Jahren	Im Alter von Jahren	Männliches Geschlecht				Weibliches Geschlecht				Beide Geschlechter zusammen										
		ledig	verheiratet	verwitwet, geschieden oder getrennt	Zusammen	ledig	verheiratet	verwitwet, geschieden oder getrennt	Zusammen	ledig	verheiratet	verwitwet, geschieden oder getrennt	Zusammen							

Tabela IV. *Die Altersgliederung nach einzelnen Geburtsjahren in Verbindung mit dem Familienstande* przedstawia strukturę wieku, roku urodzenia i stanu cywilnego ludności poszczególnych krajów monarchii z podziałem na płeć, tabela V. *Die Altersgliederung nach fünfjährigen Altersgruppen in Verbindung mit dem Familienstande* podaje te same dane pogrupowane w pięcioletnie przedziały.

**Tabela VI
(tom XXXII, z. 3.)**

Tabelle VI. Der Familienstand nach politischen Bezirken.											
Länder, Städte, Bezirke	Gliederung der gesamten Bevölkerung nach dem Familienstande										
	heilig			verheiratet			verwitwet			geschieden oder getrennt	
	männlich	weiblich	zusammen	männlich	weiblich	zusammen	männlich	weiblich	zusammen	männlich	weiblich

**Tabela VII
(tom XXXII, z. 3.)**

Tabelle VII. Charakteristische Altersgruppen nach politischen Bezirken.																									
Länder, Städte, Bezirke	In noch nicht erwerbsfähigen						In erwerbsfähigen						In nicht mehr erwerbsfähigen												
	A l t e r s g r u p p e n						A l t e r s g r u p p e n						A l t e r s g r u p p e n												
	bis inclusive 14		15–20		über 20		von über 14		von über 21		14–45		21		22		23		21–23		19–37		38–42		19–42

Tabela VI. *Der Familienstand nach politischen Bezirken (Stan cywilny według powiatów politycznych)* przedstawia liczby osób mieszkających w poszczególnych powiatach politycznych z podziałem na wolnych/wolne, żonaty/mężatki, wdowców/wdowy oraz rozwiedzionych lub w separacji – także z podziałem na płeć.

Tabela VII. *Charakteristische Altersgruppen nach politischen Bezirken (Charakterystyczne grupy wiekowe według powiatów politycznych)* obejmuje informacje na temat ludności poszczególnych powiatów pogrupowanej w kategorie wiekowe wedle różnych klasyfikacji. Po pierwsze, wedle możliwości udziału w rynku pracy (z podziałem na płeć): jeszcze niezdolni do pracy zarobkowej (w wieku do 14 lat włącznie, urodzeni w latach 1876–1890), zdolni do pracy (w wieku od 15 do 60 lat, urodzeni w latach 1830–1875) oraz już niezdolni do pracy (w wieku powyżej 60 lat, urodzeni przed 1830 r.). Po drugie, wyodrębnioną kategorię ludności objętej obowiązkiem szkolnym, w wieku od 6 do 13 lat, czyli urodzonych w latach 1884–1877, także z podziałem na płeć. Po trzecie, mężczyzn i kobiety mających zdolność prawną do zawierania związków małżeńskich, czyli w wieku powyżej 14 lat (urodzonych przed 1877 r.). Po czwarte, osoby pełnoletnie, powyżej 24 lat, urodzone przed 1867 r., z podziałem na płeć. Po piąte, kobiety w wieku płodnym, w wieku 14–45 lat (urodzone w latach 1876–1845), chociaż nigdzie wprost nie podano, że chodzi wyłącznie o kobiety. Po szóste, mężczyzn (choć tego też nie określono wprost) objętych obowiązkiem poboru, mających lat 21 (urodzonych w 1869 r.), 22 (z 1868 r.) i 23 (z 1867 r.) oraz w sumie w wieku 21–23 lata, czyli urodzonych w latach 1867–1869. I po siódme, zapewne także tylko mężczyzn zobowiązanych do służby w razie ogłoszenia mobilizacji, z podziałem na dwie grupy wiekowe: 19–37 lat (urodzeni w latach 1871–1853) i 38–42 lata (urodzeni w latach 1852–1848) oraz w sumie w wieku 19–42, czyli urodzeni w latach 1871–1848.

**Tabela VIII
(tom XXXII, z. 3.)**

Table VIII. Die Alters- und Familienstandsgliederung nach Grössenkatogorien der Ortschaften. Schlesien. The table is divided into two main sections for 'Schlesien'. The columns include 'Geboren in dem Jahre', 'In Alter von Jahren', 'Geschlecht', and population counts for various settlement sizes: 'bis zu 500', 'über 500-2000', 'über 2000-5000', 'über 5000-10000', 'über 10000-20000', and 'über 20000'. Each population count is further subdivided by marital status: 'ledig', 'verheiratet', 'verwitwet, geschieden oder getrennt', and 'in einem'. A 'Summe' column is at the end.

**Tabela IX
(tom XXXII, z. 3.)**

Table IX. Die Confession und Umgangssprache mit Unterscheidung der Geschlechter. The table lists 'Länder' (countries) and 'Geschlecht' (gender). It categorizes religious affiliations: 'Erlaubt katholisch', 'Griechisch-katholisch', 'Armenisch-katholisch', 'Atheistisch', 'Orthodox', 'Evangelisch-lutherisch', 'Evangelisch-reformiert', 'Evangelisch-methodistisch', 'Evangelisch-anglikanisch', 'Evangelisch-unierversal', 'Erlaubt jüdisch', 'Erlaubt mohammedanisch', 'Erlaubt hinduistisch', 'Erlaubt buddhistisch', 'Erlaubt andern Confessionen'. It also lists 'Umgangssprache' (vernacular languages): 'Dänisch', 'Erlaubt, Keltisch, Slavisch', 'Polnisch', 'Ruthenisch', 'Serbisch', 'Slovakisch', 'Sorbisch', 'Tschechisch', 'Lithuanisch', 'Ungarisch', 'Magyarisch'.

**Tabela X
(tom XXXII, z. 3.)**

Table X. Die Alters- und Familienstandsgliederung der Israeliten. The table lists 'Länder' (countries) and 'Familienstand' (marital status). It shows population counts for different age groups: 'bis 1800', '1800 bis 1820', '1820 bis 1840', '1840 bis 1860', '1860 bis 1880', '1880 bis 1900', '1900 bis 1920', '1920 bis 1940', '1940 bis 1960', '1960 bis 1980', '1980 bis 2000'. A 'Summe' column is at the end.

Tabela VIII. *Die Alters- und Familienstandsgliederung nach Grössenkatogorien der Ortschaften* przedstawia liczbę osób stanu wolnego, małżeńskiego lub wdowiego/rozwidzonego mieszkających w miejscowościach: do 500 mieszkańców, między 500 a 2000, 2000–5000, 5000–10000, 10000–20000 i ponad 20000; z podziałem na płeć i dziesięcioletnie przedziały wiekowe.

Tabela IX. *Die Confession und Umgangssprache mit Unterscheidung der Geschlechter* prezentuje informacje – z podziałem na płeć – o liczbie ludności w poszczególnych krajach monarchii, wyznającej jedną z 16 religii oraz bezwyznaniowych, a także liczbę osób, które podczas spisu zadeklarowały używanie na co dzień jednego z 9 języków. Warto zwrócić uwagę, że języki te to: niemiecki, czesko-morawsko-słowacki, polski, ruski, słoweński, serbsko-chorwacki, włosko-ladeński, rumuński i węgierski. Instrukcja spisowa nie przewidywała podawania jidysz, zmuszając mieszkańców monarchii do składania niezgodnych z prawdą deklaracji. Czyni to kategorię tę nieprzydatną do analizy struktury narodowościowej badanych populacji.

Kolejna tabela X. *Die Alters- und Familienstandsgliederung der Israeliten* dotyczy wyłącznie wyznawców judaizmu w poszczególnych krajach monarchii. Stan cywilny – wolny, małżeński i wdowi/rozwidziony/separowany, z podziałem na płeć – zestawiony jest z dziesięcioletnimi przedziałami wiekowymi.

**Tabela XI
(tom XXXII, z. 3.)**

Galizien.		Galizien.																
		Tabelle XI. Die Alters- und Familienstandsgliederung in Verbindung mit der Umgangssprache.																
Umgangssprachen	Familienstand	G e b o r e n s j a h r e n																Summe für angegeben bestimmten Bevölkerung
		1800—1809		1810—1819		1820—1829		1830—1839		1840—1849		1850—1859		1860—1869		vor 1870		
		d a s e r i n A l t e r s j a h r e n																
bis incl. 10		11—20		21—30		31—40		41—50		51—60		61—70		über 70				
männlich		weiblich		männlich		weiblich		männlich		weiblich		männlich		weiblich		männlich		

**Tabela XII
(tom XXXII, z. 3.)**

176		Tabelle XII. Der Bildungsgrad nach Altersstufen.												177		
		G e b o r e n s j a h r e n														
Länder	Geschlecht	Geborene im Jahr 1800—1809		1810				1820				1830				
		d a s e r i n A l t e r s j a h r e n														
		bis einschliesslich 5 Jahre alt		6		7		8		9		10				
Das Lesen und Schreiben unbekannt		Es können lesen und schreiben		Es können lesen, aber nicht schreiben		Das Lesen und Schreiben unbekannt		Es können lesen und schreiben		Es können lesen, aber nicht schreiben		Das Lesen und Schreiben unbekannt				

Tabela XI. *Die Alters- und Familienstandsgliederung in Verbindung mit der Umgangssprache* przedstawia grupy językowe, do których przynależność deklarowały osoby spisywane, z podziałem ze względu na stan cywilny, płeć i wiek (w dziesięcioletnich przedziałach wiekowych).

Tabela XII. *Der Bildungsgrad nach Altersstufen* prezentuje – z podziałem na płeć - poziom alfabetyzacji (umie czytać i pisać, umie czytać lub nie umie ani czytać ani pisać) najpierw dzieci od 6 do 10 roku życia, a następnie – w przedziałach dziesięcioletnich – także całej populacji danego kraju monarchii.

**Tabela XIII
(tom XXXII, z. 3.)**

Galizien. Galizien.

Tabelle XIII. Körperliche und geistige Gebrechen nach Altersgruppen in Verbindung mit dem Familienstande.

Art der Gebrechen	Familienstand	Geburtsjahre																								Zusammen		
		1850-1859						1860-1869						1870-1879						1880-1889								
		bis incl. 10		11-20		21-30		31-40		41-50		51-60		61-70		über 70		sämtlich	weiblich	Zusammen								
		männlich	weiblich	männlich	weiblich	männlich	weiblich	männlich	weiblich	männlich	weiblich	männlich	weiblich	männlich	weiblich	männlich	weiblich											
Auf beide Augen blind	billig verheiratet	502	451	940	205	464	392	281	215	111	36	128	214	71	52	126	56	63	114	28	41	24	26	28	45	1.062	1.234	2.291
	verheiratet, geschieden oder getrennt	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zusammen		503	451	941	205	464	392	281	215	111	36	128	214	71	52	126	56	63	114	28	41	24	26	28	45	1.063	1.234	2.291
Taubeit	billig verheiratet	941	605	1.546	1.504	1.344	1.293	1.200	885	5.615	3.214	370	535	218	215	65	115	111	515	50	45	88	7	18	97	4.941	5.574	6.519
	verheiratet, geschieden oder getrennt	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zusammen		942	605	1.547	1.504	1.344	1.293	1.200	885	5.615	3.214	370	535	218	215	65	115	111	515	50	45	88	7	18	97	4.941	5.574	6.519
Ertaube oder Stummheit	billig verheiratet	290	119	409	430	393	1.018	520	389	1.117	544	268	664	176	118	105	65	58	125	55	4	55	2	4	11	2.702	1.516	3.526
	verheiratet, geschieden oder getrennt	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zusammen		291	119	410	430	393	1.018	520	389	1.117	544	268	664	176	118	105	65	58	125	55	4	55	2	4	11	2.702	1.516	3.526
Cretin	billig verheiratet	254	171	425	514	519	882	438	306	942	1.107	971	87	87	13	141	29	24	61	118	3	21	5	4	7	1.472	924	2.411
	verheiratet, geschieden oder getrennt	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Zusammen		255	171	426	514	519	882	438	306	942	1.107	971	87	87	13	141	29	24	61	118	3	21	5	4	7	1.472	924	2.411

Ostatnia w tym zeszytcie tabela XIII. *Körperliche und geistige Gebrechen nach Altersgruppen in Verbindung mit dem Familienstande* przedstawia w przedziałach dziesięcioletnich, z podziałem na płeć i trzy podstawowe grupy stanu cywilnego – wolny, małżeński i wdowi/rozwiedziony/separowany – możliwe przypadłości (niepełnosprawności) trapiące osoby poddane spisowi. Wyróżniono cztery grupy: niewidzący całkowicie, głuchoniemi, obtłakani/głupowaci oraz kretyni [kategorie źródłowe].

Literatura przedmiotu

- Zamorski, K., *Informator statystyczny do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji. Ludność Galicji w latach 1857–1910*, Uniwersytet Jagielloński, Polskie Towarzystwo Statystyczne, Kraków–Warszawa 1989, s. 204.
- Zeller, W., *Geschichte der zentralen amtlichen Statistik in Österreich, Anhang I. Die Leiter der österreichischen Verwaltungsstatistik*, w: *Geschichte und Ergebnisse der zentralen amtlichen Statistik in Österreich 1829–1979. Festschrift aus Anlaß des 150jährigen Bestehens der zentralen amtlichen Statistik in Österreich*, Wien 1979, s. 263–283.
- Zyblikiewicz, L. A., *Ludność Krakowa w drugiej połowie XIX wieku. Struktura demograficzna, zawodowa i społeczna*, Kraków 2014, s. 356.